

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНИХ І ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

“Затверджую”:
завідувач кафедри СіГД
полковник служби ЦЗ
д. філософ. наук, професор

Рябініна О.В.

“22” червня 2019 р.

ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ

**ТЕМА: “ АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР СУЧАСНИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ ”**

План

1. Світовий розвиток і проблеми нової глобалізованої людини.
2. Культурна глобалізація.
3. Охорона здоров'я людини як глобальна проблема.
4. Становлення єдиного освітнього простору на Землі.

Час проведення: 4 години.

Харків – 2019

Місце і роль глобалізації в розвитку сучасних суспільств не можуть бути зрозумілі без аналізу впливу, що вона спричиняє на ментальність, стереотипи, соціальну поведінку - духовне життя людей, які беруть участь в цьому процесі. Розвиток глобалізації висуває нові проблеми у найважливіших сферах життєдіяльності людини. Від того, як в умовах глобалізації змінюється суспільна свідомість, мотиви, цінності, життєві орієнтації, світогляд особистості і її відносини з суспільством, в кінцевому рахунку, залежить подальший розвиток людства.

Основним завданням даної лекції є соціально-філософське осмислення форм впливу глобалізації на людину, її здоров'я науку, освіту і культуру.

1. Світовий розвиток і проблеми нової глобалізованої людини

Глобалізація є планетарним процесом розгортання якісно нових суперечностей в історії людства, унікальність якого полягає в тому, що суперечності являють собою проблеми онтологічних підстав існування і розвитку людського роду, а також проблеми, які можуть бути вирішені спільними зусиллями абсолютної більшості культурно-етнічних спільнот (людським співтовариством). Проблема становлення і формування особистості людини в умовах глобального світу є сьогодні однією з найактуальніших. Своїм корінням проблема людини йде в історію століть, але проблема особистості людини, конкретно пов'язана з процесами глобалізації, була піднята в 1970-і роки, і особливо актуалізувалася після 1990-х років.

У ХХІ столітті виникло питання про збереження самої людини як соціального й біологічного виду, її культури, способу життя, а також цінностей і нормативів, які були вироблені людством. Все це знаходить відображення у вітчизняній науці і дослідженнях учених, тим більше, коли стоїть питання про збереження особистості людини, ідентичності громадянина, а також існування самої держави в межах світової системи, що глобалізується.

Тема людини завжди знаходиться в центрі суспільної свідомості і є однією з основних проблем людства. Звернення уваги до питання формування особистості людини в глобалізованому світі пов'язане із загостренням проблем збереження людини, її ідентичності, культури, духовності, у зв'язку з інноваційними культурологічними, соціальними, технологічними та техногенними впливами на людей, паралельними з процесами глобалізації. Сьогодні, як ніколи раніше актуальним є завдання виявлення базисних структур соціуму, включаючи культуру, світогляд, свідомість, мислення, як компонентів, відповідальних за формування, збереження та передачу життєвого досвіду людей. Не менш важливими є проблеми дослідження факторів, що ведуть до руйнування культури, розхитують світогляд людини, знецінюють цінності, що веде до знищення гідних людини життєвих орієнтацій, зникнення духовності.

Процеси глобалізації починають опановувати свідомістю, впливають на пізнання, специфічним чином сприяють формуванню світогляду сучасної

людини і, у підсумку, впливають на її становлення і розвиток. В умовах глобалізації людина неминує змінюється. Спостерігаються зміни в її психології і світогляді, чуттєвості, душевних переживаннях, аналітичних здібностях. Сучасна людина створила світ, занадто складний для окремо взятої особистості, і в результаті втратила здатність усвідомлювати базові закономірності цього світу і передбачати наслідки своїх зусиль. В епоху глобалізації, коли відбуваються кардинальні зміни, руйнуються традиційна культура, цінності, особисте життя людей і існуючий соціальний порядок, коли насувається нова світова система з іншими вимогами, філософія ставить питання про формування особистості людини в епоху глобалізації, тобто займається пошуком шляхів адаптації людини до сучасних процесів. У зв'язку з цим необхідне осмислення процесів глобалізації та зв'язку її з феноменом людини. Завдання філософії глобальних проблем не виступати за глобалізацію або проти неї, ігноруючи об'єктивні історичні тенденції, а зрозуміти, що ж відбувається з людиною в сучасному світі.

Сучасна епоха глобалізації вимагає єдності думки і життя людей. Облаштовуючи і пізнаючи світ і природу, людина епохи глобалізації зобов'язана змінювати і перетворювати саму себе, щоб існувати, не порушуючи законів природи, природних імперативів. Формування особистості людини епохи глобалізації визначається зростаючим протиріччям між її внутрішнім, духовним світом і зовнішніми реаліями. В даний час виникає потреба у виробленні інтегрального, синтетичного розуміння людської свободи, ідей рівності, братерства, співдружності, які не зводилися б до їх обґрунтування в межах тільки однієї зі сфер творчої активності людей. Життєві орієнтації людини епохи глобалізації можуть бути представлені як певна мозаїка життєвих, світоглядних орієнтацій.

Для становлення особистості людини в глобалізованому світі, прояву її окремих якостей, а також ідентифікації в той чи інший момент потрібні певні **умови**. По-перше - це умови для розвитку здібностей людей, що належать до різних суспільних груп і проживають в різних регіонах світу, що оновлюються у відповідності з вимогами часу. По-друге - це праця, що передбачає наявність і справедливий розподіл робочих місць в суспільному виробництві залежно від особистого трудового потенціалу і ділових якостей індивідів. Третя умова містить наявність у всіх категорій людей свободи та рівної можливості трудитися в повну силу.

Соціально-культурні зміни в світі, що відбуваються у зв'язку з глобалізаційними процесами, однозначно і постійно продовжують вести до масової індивідуалізації соціального життя. Проявляється це у формі прагнення людини вийти з-під гніту історичного досвіду та соціально-приписаних статусів, спільної долі свого покоління. Молоді люди частіше бажають будувати своє життя, покладаючись на власні рішення, вибираючи свою окрему соціальну групу і субкультуру, включаючи освіту, місце проживання. Це викликає великі проблеми. На підставі сьогоденних передумов зароджується нова культурна модель особистості - людини з індивідуальною біографічною конструкцією нового типу. Однак це не слід

сприймати як появу нової людини взагалі. У будь-якому випадку, людина в епоху глобалізації продовжує залишатися біосоціальною (біосоціокосмічною) істотою з усіма потребами як в їжі, так і в суспільстві, як в матеріальному, так і в духовному. Однак її особистісне становлення більше обумовлюється передумовами, що диктуються на рівні глобального буття всього людства.

Процеси глобалізації і породжувані ними проблеми мають глибокі, різноманітні зв'язки з антропологічною ситуацією - з тим, якою є сучасна людина і що відбувається з нею. З одного боку, впроваджувані сценарії глобалізації, набувають все більш потужного апарату засобів управління масовою свідомістю. Викликаючи широкий спектр антропологічних наслідків, впливаючи і на внутрішній світ людини, і на умови її повсякденного існування, вони й неодмінно виводять людину в глобальний простір світу. Людина усвідомлює і відчуває на практиці, що світові процеси є безпосередньо значущими для її індивідуального буття, - і включення в них змінює не просто її «погляди на світ», але і стереотипи мислення, структури свідомості. При цьому, багато які з антропологічних наслідків глобальних процесів і механізмів можуть набувати характеру внутрішніх конфліктів, нести деструкцію ідентичності, особисті проблеми та ризики. З іншого боку, антропологічні фактори не можуть не позначатися в здійсненні сценаріїв самої глобалізації.

2. Культурна глобалізація.

В даний час процес глобалізації охопив різні сфери нашого життя. Це пов'язано з небувалою раніше мобільністю фінансів, ідей і людей. Закономірно, що глобальні фінансові та товарні ринки, засоби інформації і міграційні потоки призвели до бурхливого зростання культурних обмінів, які знаходять свій вираз в стрімко зростаючій кількості прямих контактів між державними інститутами, соціальними групами і індивідами різних країн і культур. В ході цих контактів зникає безліч традиційних форм життя і способів мислення. Але одночасно процес глобалізації веде до виникнення нових форм культури і образів життя. Завдяки широкій доступності певних товарів і ідей локальні культури змінюються і складаються між собою в незвичайні комбінації. Кордони між «своїми і чужими» стираються. Ця суміш культур спостерігається не тільки в житті окремих індивідів - вона все більше стає характерною рисою для цілих спільнот. Культурна ідентичність через протиставлення «своє-чуже» або «ми - вони» здатна загострювати суперечності між культурами, особливо коли йдеться про культурно-політичну ідентичність. Але разом з цим саме раціоналізація культурної ідентичності, послаблення присутніх в ній ірраціональних елементів, сприяє толерантності, відкритості, а зрештою формує позицію розуміння чужого, у якому можна завжди знайти спільні моменти з власною культурою, адже в усіх випадках йдеться про загальнолюдський спосіб буття. Навіть протиставлення культур Сходу і Заходу може частково позбавитись загострення ідеологій оксиденталізму та орієнталізму, якщо зосереджувати

увагу не на відмінностях світових релігій, а на їхніх спільних моментах та функціях у життєвому світі людей.

Культури не тільки відрізняються одна від одної, а й перехрещуються. Такі перехрещення, як реально існуючі, так і можливі, є внутрішнім підґрунтям культурної глобалізації, соціально-антропологічними передумовами конституювання світової культури. Адже культурні системи мають тісний зв'язок з певними суттєвими проблемами людського буття (розмноження, харчування, потреба у житлі, ціннісні орієнтації, норми і правила сумісного життя тощо). Без такого зв'язку вони не будуть релевантними людським потребам. Загальнолюдські цінності і норми містяться в усіх культурах. Але у добу глобалізації усвідомлення цих спільних моментів стає систематизованим і глибоким на всіх рівнях суспільного життя. Саме із глибин національної культурної ідентичності постає питання, як і якими темпами окремі культури можуть ставати складовими світової культури, тобто брати участь у конституюванні світового суспільства.

Культурні відмінності між людьми зазвичай детерміновані їх самобутніми історичним корінням. Однак сучасний технічний прогрес і глобальні політичні, економічні та культурні зміни призвели до того, що наша планета була пронизана густою мережею комунікацій, стурбована загальними глобальними проблемами виживання, а держави і народи, її складові, попри суперечності і корінні відмінності між ними, успішно знаходять способи і засоби взаєморозуміння, дедалі більше тяжіють до затвердження на планеті єдиної глобальної культури. В середині цієї нової системи вже встановлюються відмінності, виявляється схожість, усвідомлюється розмаїття світу, і тому стає надзвичайно важливим вміти визначати культурні особливості її складових елементів, щоб зрозуміти один одного і домогтися взаємного визнання. Глобальними стають структури та ідеї, наприклад ідеали краси, права людини або організаційні принципи. Проте їх практичне оформлення або втілення в життя можуть суттєво відрізнитися в кожному конкретному випадку.

З культурологічної точки зору, глобалізація являє собою діалектичний процес. Інтеграція та диференціація, конфлікти і співпраця, універсалізація і партикуляризація не виключають одне одного, а є взаємно передбачуваними тенденціями розвитку. В ході глобалізації деякі ідеї та структури сучасного життя дійсно поширюються на весь світ. В той же час культурні особливості окремих народів на тлі глобальних процесів набувають все більш чітких обрисів або взагалі вперше усвідомлюються як такі. Глобалізація - не автоматичний процес, який завершиться безконфліктним і ідеальним світом. Вона таїть в собі як нові можливості, так і нові ризики, наслідки яких для нас можуть бути більш вираженими, ніж у всі попередні епохи.

Створюючи нове соціо-культурне середовище, розсуваючи межі просторово-часових та інформаційних обмежень, процеси глобалізації створюють передумови для стандартизації способу життя, уніфікації моделей соціальної поведінки. Замість єдності і різноманіття людство все більше

перетворюється в уніфіковане суспільство. Сучасна глобалізація загострила проблеми культурного та цивілізаційного розвитку. Спроби створення єдиного на основі інформаційної та економіко-соціально-політичної уніфікації, а також примусове насадження певних соціально-політичних і культурних стандартів загрожують існуючому різноманіттю культур, традицій, інститутів, ціннісних уподобань, оскільки зменшення різноманіття в свою чергу приведе до збіднення занепаду високої культури, до кризових явищ у розвитку багатьох цивілізацій, що ставить під питання перспективи духовного розвитку людини і суспільства.

Уніфікація і стандартизація в економічній та політичній сфері сьогодні безумовно поширюються і на культурну сферу, а різноманіття ціннісних підстав різних цивілізацій стало підмінятися домінуванням "універсальних" цінностей грошей, багатства, успіху, культом сили. Тенденції такого роду породили феномен "масової культури", тобто культури усередненої, спрощеної, придатної для універсального поширення і споживання усередненою "масовою" людиною, а також викликали певний занепад високої культури. Зрозуміло, що природний відбір у сфері культури обумовлюється багато в чому фінансуванням духовної культури. І те, що самими багатими власниками засобів масової інформації є західні медіамагнати, не може не позначатися на культурній глобалізації. В глобально цілісній системі культури не збагачують одна одну, а нівелюються, тому уніфікована культура не кращий супутник людини на шляху в майбутнє.

Для того, щоб культурна глобалізація сприяла саморозвитку людства і створенню нових форм людського співжиття, вона має інституалізувати способи передачі і збереження культурних предметів і смислів. Рівень інституалізації культурних процесів повинен відповідати глобальному рівню і сприяти закріпленню транснаціональних культурних практик. Культурна глобалізація супроводжується створенням своєї глобальної інфраструктури, основними елементами якої є телекомунікації та мова. Модель мережевого суспільства (М.Кастельс) або дигітального суспільства (П.Глотц) та багато інших описів інфраструктур інформаційного суспільства розкривають роль телекомунікації у культурній глобалізації. Саме мережа телекомунікацій посилює владний ресурс глобалізованої культури. За Н.Луманом, глобалізовані ЗМІ продукують соціальну пам'ять світового суспільства, яка є так званим "фоновим знанням" про нього .

Одним з найважливіших чинників становлення глобальної лінгвістичної системи є мовна культура, оскільки глобалізація розхитує підвалини культурної ідентичності, коли рідна мова замінюється іншою. Зараз у світі існує приблизно 6 тис. мов, але за прогнозами відомого дослідника лінгвістичної глобалізації Д.Кристела, у найближчі 100 років відіме 3000 мов. Отже, протягом кожних двох тижнів зникає одна мова. Слід зазначити, що мови завжди вмирили і замінювалися іншими (наприклад, латина). Але у добу глобалізації мови вмирають без появи нових. Мови найбільш розвинутих і політично домінуючих країн світу витісняють інші

мови. Уповільнити, а можливо й припинити цей процес здатна лише політика підтримки мов національних меншин.

Оскільки глобалізація як процес демонструє різні, в тому числі й протилежні, тенденції розвитку, це не може не позначитися на її організаційних параметрах. Так, з одного боку, культурна глобалізація прискорюється через привабливість для бідних країн третього світу ідеалів та цінностей суспільства споживання, де домінує орієнтація на матеріальні цінності. Разом з цим новий поштовх культурна глобалізація набула через створення передумов постматеріальної культурної революції, яка починається з усвідомлення глобальних проблем сучасності як таких, від яких залежить виживання людства, збереження природи тощо.

Показником високого рівня структурованості культурної глобалізації є виникнення наднаціональних організацій та інституцій, що створюються з метою управління цими процесами. Мета такого управління - посилити позитивні моменти і послабити негативні наслідки культурної глобалізації. Так, ще до створення ООН, з 1946 р. активно працює ЮНЕСКО (Організація об'єднаних націй з питань освіти, науки і культури), діяльність якої сприяє розбудові у світі різних організацій і фондів сприяння і підтримки розвитку культур, освіти й науки, проведенню всесвітніх конференцій з проблем культури, розширенню культурного взаємообміну, захисту й збереженню культурної спадщини в усіх регіонах світу тощо.

Конститутивним моментом становлення нового світопорядку, позбавленого жорстких ієрархічних структур, стають мультикультурні реалії сучасного суспільного життя. Один з теоретиків мультикультуралізму Ч.Тейлор підкреслює самоочевидність суспільства, структурованого як мультикультурне, оскільки замість культурної уніфікації мультикультуралізм пропонує "культуру відмінностей".

Процес глобалізації загострює проблему культурної ідентичності, основним принципом якої є відмінність, що знаходить прояв у мові, релігії, правових нормах, цінностях, стандартах і символах, через які етноси відрізняють себе від інших, тобто здійснюють свою культурну ідентифікацію, тим самим забезпечуючи сталість свого життєвого простору і зв'язок між генераціями. Символічний порядок, який забезпечується культурою, є необхідним орієнтиром, без якого неможлива організація спільного життя. Вхідження людини до іншого культурного середовища без урахування глобальних процесів може обернутися для неї культурним шоком.

3. Охорона здоров'я людини як глобальна проблема.

Гуманізація як вектор цивілізаційного розвитку, увага до людини, якості її життя, прав і свобод особистості, зміцнення цінностей життя в аксіологічному просторі суспільства - всі ці процеси зумовлюють актуалізацію проблеми здоров'я як на рівні державної політики, так і в життєвих стратегіях людей. Зрештою, здоров'я кожного громадянина обумовлює життєздатність нації. Відповідно до новітніх ідей, здоров'я – це

синтетична категорія, яка включає в себе, крім фізіологічної, моральну, інтелектуальну і психічну складові. Виходить, що хвора людина - не тільки та, що має хронічну хворобу або фізичні дефекти, але і та, що відрізняється моральною патологією, ослабленим інтелектом, нестійкою психікою. З цієї точки зору в умовах глобалізації майже кожен другий житель планети нездоровий.

Проблема здоров'я - дуже стара. Напевно, можна говорити про те, що її глобальний характер проявився навіть раніше порівняно з іншими глобальними проблемами. Ще в епоху переходу до капіталістичної формації, відзначеної бурхливим розвитком торгівельних зв'язків і міграції населення, по світу поширилися різноманітні епідемії, проти яких національні заходи боротьби та попередження були малоефективні. Потрібні були узгоджені міжнародні дії щодо охорони здоров'я населення.

У 1851г. в Парижі була скликана перша міжнародна санітарна конференція. Вона поклала початок регулярним нарадам фахівців з різних країн з проблеми охорони здоров'я. У 1881 році Луї Пастер обґрунтував принцип створення несприйнятливості до інфекційних захворювань за допомогою вакцин, а перша теорія імунітету була створена. І. Мечниковим в 1883 році. Ці наукові відкриття надали можливість ліквідації деяких небезпечних захворювань на планеті. Проте, ще й досі не вдалося створити ефективних вакцин проти малярії та інших паразитарних захворювань, проти грипу та гострих респіраторних захворювань, венеричних хвороб, стафілококів, не кажучи вже про рак. Не знайдено вакцин і проти ряду заразних хвороб сільськогосподарських тварин.

У другій половині XIX ст. – початку XX ст.. були досягнуті великі успіхи в боротьбі з багатьма захворюваннями - чумою, холерою, віспою, жовтою лихоманкою, поліомієлітом, та іншими захворюваннями. Саме в цей час створюються міжнародні організації в області охорони здоров'я, такі, як Міжнародний комітет Червоного Хреста (1863 р.), Міжнародне бюро громадської гігієни (1907р.), Організація охорони здоров'я Ліги Націй (1919 р.), Всесвітня організація охорони здоров'я (1948р.).

Сьогодні рівень цивілізованості країни визначається не розвитком, скажімо, електронно-обчислювальної або космічної техніки, а тривалістю життя населення. Статистика свідчить, що найбільш висока середня тривалість життя населення в Японії, Норвегії, Нідерландах, США та інших (близько 80 років), найбільш низька - в слаборозвинених країнах (близько 50 років). Крім того, останнім часом у світовій практиці при оцінюванні якості життя людей на перше місце висувається стан їхнього здоров'я, оскільки саме здоров'я є основою повноцінного життя і діяльності кожної людини в суспільства в цілому.

Однак багато хвороб продовжують загрожувати життю людей, часто набуваючи глобального поширення. Серед них можна назвати серцево-судинні захворювання, від яких щорічно у світі помирає 15 млн. людей, злоякісні пухлини, венеричні хвороби, наркоманію. Ще більшу загрозу для всього людства являє собою СНІД (Синдром Набутого Імунодефіциту).

Головними розповсюджувачами СНІДу в світі є наркомани, гомосексуалісти, повії. Це ті особи, яких традиційно відносять до так званих груп ризику. СНІД - це рідкісне захворювання, при якому вирішальну роль відіграє моральність, духовний світ людини. Адже саме бездуховність породжує статеву розбещеність, наркоманію та інші соціальні пороки, що є благодатним ґрунтом для поширення СНІДу. Треба зазначити, що у більшості країн світу вже створені загальнонаціональні програми боротьби зі СНІДом, у нашій країні така програма тільки створюється. У країнах Заходу сьогодні найбільший ефект дає роз'яснювальна, профілактична робота серед населення щодо попередження розповсюдження СНІДу статевим шляхом. В Україні морально-статеве виховання переважно знаходиться на надзвичайно низькому рівні. Посилення антиспідової пропаганди передбачає вирішення нагальних проблем матеріального забезпечення, оскільки без усунення дефіциту одноразових медичних та профілактичних засобів антиспідова пропаганда залишається лише пропагандою.

У світі сьогодні ведуться посилені пошуки лікарських препаратів, які могли б поставити заслін епідемії СНІДу. Нажаль, надійної вакцини від цього страшного захворювання ще не знайдено. Одночасно йдуть пошуки препарату, щоб вакцинувати тих, хто ще не заражений. Складною проблемою сьогодні є - відсутність живої моделі або тварин, що мають імунну систему, досить схожу з людською, - це стримує проведення необхідних випробувань. Експериментувати ж відразу на людині дуже небезпечно. Наразі ж єдиним "рецептом" і "вакциною" проти СНІДу залишаються санітарна освіта населення, пропаганда високих моральних принципів - особливо серед дітей і підлітків.

Описувати географію хвороб - справа важка. Однак, зрозуміло, що хвороби супроводжують в першу чергу слаборозвинені країни. Голод і недоїдання, тяготи і хвороби - це споріднені поняття. Аж до недавнього часу на великих територіях Азії, Африки і Латинської Америки вільно поширювалися такі інфекційні захворювання, як віспа, чума, холера, жовта лихоманка, малярія і інші, вже ліквідовані і практично забуті в розвинених регіонах світу. Вони приносили незлічимі лиха населенню цих держав, помітно збільшуючи смертність. Сьогодні ситуація, звичайно, багато в чому змінилася. В результаті використання досягнень сучасної медицини, фармакології та хімії країнами, що розвиваються були досягнуті значні успіхи в області охорони здоров'я. При цьому для боротьби з деякими інфекційними захворюваннями зовсім не було потрібно ні розгалуженої системи лікувальних установ, ні великого числа лікарів.

Вагому допомозі молодим державам надала Всесвітня організація охорони здоров'я, яка взяла на себе координацію всіх заходів, спрямованих на боротьбу з хворобами. Ця організація виділяє два компоненти у праві людини на здоров'я: - право на медичне обслуговування, тобто на позбавлення від можливої хвороби; - право на здорові умови існування: харчування, чиста питна вода, здорове навколишнє середовище. Ці два компоненти не можуть бути забезпечені самим індивідом особисто. Для

цього необхідні фахівці та відповідні організаційні структури: медичні установи, фармацевтичні підприємства, визначені технології будівництва і експлуатації виробничих і торговельних підприємств і, звичайно, спеціально навчений персонал.

Незважаючи на ліквідацію багатьох масових епідемій (віспа, чума, холера), стан охорони здоров'я у багатьох країнах викликає тривогу. Багато сучасних хвороб (серцево-судинні, легеневі, ракові) є наслідком погіршення екологічної ситуації, малорухомого способу життя, частих психологічних стресів. Замість вже подоланих, виникають нові епідемії.

У країнах, що розвиваються, важливою причиною смертності залишаються інфекційні хвороби (шлунково-кишкові і гострі респіраторні захворювання, туберкульоз). У промислово розвинених країнах більшість людей помирає від серцево-судинних і ракових захворювань.

Умовами вирішення проблем охорони здоров'я та перехід до здорового способу життя, є забезпечення повноцінного харчування, поліпшення екологічних умов проживання і, звичайно, розвиток медицини, пропаганда здорового способу життя, боротьба з курінням, алкоголізмом, наркоманією.

Сьогодні серед проблем охорони здоров'я, які вирішують всесвітні організації основними є наступні:

- міжнародна координація медико-біологічних досліджень;
- система спостережень за епідеміологічними процесами і боротьба проти епідемій;
- вивчення та розробка методів боротьби проти серцево-судинних, онкологічних та інших захворювань;
- охорона і оздоровлення біосфери;
- контроль за якістю, ефективністю і побічними діями ліків;
- допомога охороні здоров'я слаборозвинених країн та підготовка національних кадрів;
- проблема доступності раціонального харчування.

Вчені вважають, що в рішенні глобальних проблем основним критерієм має слугувати стан здоров'я як окремої людини, так і всього населення Землі. Тому охорона здоров'я виконує функцію критерію оцінки гуманістичності глобальних проблем сучасності.

4. Становлення єдиного освітнього простору на Землі.

Глобалізація освіти - процес все більшого пристосування системи навчання до запитів глобальної ринкової економіки. Зростаюча залежність останньої від знань (так звана «економіка знань») породжує ідею створення Єдиної світової освітньої системи, заснованої на єдиних освітніх стандартах. Навчальна діяльність усіх без винятку груп населення стає основним засобом розвитку і відтворення, тобто складається суспільство перманентного навчання. Різко зростає попит на освіту, особливо вищу, відбувається її масовість, розвивається відкрите і дистанційне навчання. Глобалізація породжує маркетизацію освіти, яка починає розглядатися як сфера підприємництва, інвестування коштів, надання платних послуг.

Епоха глобалізації впливає на вищу освіту в усіх країнах світу, в тому числі і в Україні. Причому мова йде не тільки і не стільки про самоочевидні наслідки процесів глобалізації, скільки про зміну самої внутрішньої парадигми університетської освіти, тобто про виникнення у вищій школі нових зразків, орієнтирів і мотивацій. Як будь-яке велике суспільно-історичне явище, глобалізація освіти багатоліка і суперечлива. Серед проблем, що породжуються суперечностями глобалізації, значне місце займають такі, як співвідношення транснаціонально-універсального і національно-самобутнього в освіті; співвідношення масовості та елітарності в підготовці фахівців; проблема «відтоку мізків», проблема розширення інформаційної відкритості суспільства з наростаючою інформаційною замкнутістю людини («шизофренія інформаційної культури»).

Незважаючи на різноманітні прояви глобалізації освіти, тим не менш, вона має досить однозначну сутність, оскільки вимоги до цілей та завдань освіти в умовах глобалізації, цілком визначені. Тобто система освіти зорієнтована на підготовку високопрофесійних вузькопрофільних фахівців у галузі інформатики, менеджменту, новітніх технологій, маркетингу тощо, тобто функціонерів, які відповідають викликам глобальної економіки, постіндустріальної цивілізації, інформаційного суспільства. Так само, як в економіці, в науці й освіті існує глобальний менеджмент, здійснюється глобальний моніторинг за розвитком науки і рівнем освіти. За інтелектуальний капітал ведеться жорстка боротьба, бо саме він визначає позицію і статус глобальних гравців на міжнародній арені. Окрім зовнішніх чинників, що впливають на глобалізацію науки, слід назвати також і внутрішні. Насамперед це дисциплінарна і субдисциплінарна диференціація, яка змушує спеціалістів об'єднуватися незалежно від місця проживання і роботи. Іншим, не менш вагомим чинником, є формування транснаціональних наукових спільнот, які організують соціальний і когнітивний простір науки, враховуючи глобальні параметри. У результаті складається парадоксальна ситуація: з одного боку, відбувається небачене розширення освітнього простору людей; з іншого, різко - до необхідного мінімуму - звужується простір освіти, спрямованої на збагачення і розвиток повноцінної особистості.

Криза освіти, про яку так багато говорять, є сьогодні конфліктом між колишніми універсалістськими парадигмами освіти і нинішніми потребами глобалізації. Модернізація освіти - веління часу, умова сучасного життя. Будь-яка національна система освіти, що не виходить з цього, безперспективна. Невипадково переважна більшість держав заявили про те, що на національне процвітання у найближчі часи вирішальною мірою вплине саме якість освіти.

Україна підписала Болонську декларацію і тим самим відкрила двері в загальноєвропейський освітній простір, тобто приєдналася до так званого Болонського процесу - з усіма витікаючими звідси правами і зобов'язаннями. Оскільки в соціально-історичному плані Болонський процес є виразом тенденцій глобалізації в освіті, так би мовити, в європейському наближенні,

остільки в ньому, як у дзеркалі, відбиваються ті зміни в розвитку суспільства і його сфер, які настають у міру глобалізації життєдіяльності громадських суб'єктів. З формально-правової сторони Болонський процес вирівнює відмінності між ступенями професійно-технічної освіти, що склалися на Заході і в Україні, за універсальною формулою «бакалавр-магістр». Відповідно відкриваються можливості визнання українських документів про вищу освіту в Європі. У Болонському процесі акцент зроблений на особистісну орієнтованість освіти, свободі вибору і освоєнні кожним власної освітньої траєкторії, інформаційно-пошуковий характер освітньої діяльності. Крім того Болонська система прокламує мобільність громадян з метою доступу до освітніх центрів; прийняття легко зрозумілих і порівнянних ступенів, кваліфікації та компетенцій випускників; підвищення якості освіти; поваги до різноманітних культур, мов, національних систем; розвиток університетської автономії та академічних свобод. Проголошується філософія довіри між учасниками процесу тощо. Країни-учасниці Болонського процесу прагнуть посилити мобільність студентів і викладачів (як академічну, так і на ринку праці), узгодити та зблизити навчальні програми та системи, забезпечити високу якість європейської освіти. У 1997 р. під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО було розроблено та прийнято Лісабонську конвенцію про визнання кваліфікацій, що належать до вищої освіти. Цю конвенцію підписали 43 країни, включаючи Україну. Разом із Сорбонською декларацією (підписаною через рік після Лісабонської конвенції) ці обидва документи є програмними для створення інтегрованого і відкритого європейського освітнього простору. Між тим слід зазначити, що навіть найкращі європейські університети за рівнем матеріального забезпечення і науково-педагогічним потенціалом поступаються американським. Це є викликом європейській системі освіти і означає, що європейська система вищої освіти, що закладалася ще у середньовіччі, потребує реформування і інноваційного розвитку.

Між тим українське освітнє співтовариство відноситься до Болонських реформ насторожено. І це не випадково, оскільки має місце невизначеність і суперечливість ситуації, що складається. З одного боку, на тлі вельми скромного досвіду розвитку української вищої освіти в ринкових умовах Болонський процес підноситься його прихильниками як спосіб використання в Україні західних технологій організації освіти, які покликані сприяти вирішенню проблем, що стоять перед вітчизняною вищою школою. З іншого боку, ризики неминучих для української освіти втрат, породжувані Болонськими реформами, цілком порівнянні з очікуваннями можливих придбань. Насамперед, викликає сумніви затребуваність українським народним господарством випускників-бакалаврів. Крім того, високотехнологічні способи трансляції знань і атестації, передбачувані Болонськими реформами, покликані формувати в учнів переважно інструментальне ставлення до предмета, що позбавляє освіту творчого підходу. Важливим є те, що Болонський процес орієнтує на розвиток

дистанційних форм освіти, чим об'єктивно посилює відчуженість знання від учасників освітнього процесу.

Слід зазначити, що українська культурна традиція, на відміну від західної, орієнтована все-таки на живе слово. Вона припускає наявність носіїв цього живого слова або дії, що опосередковують освоєння знання учнями. У цьому сенсі український викладач не тільки і не стільки тьютор, тобто менеджер освіти, - він не меншою, а може бути, більшою мірою наставник і моральний авторитет для своїх учнів. Утопічним також виглядає очікування масової територіальної мобільності українських учнів.

Світове суспільство сьогодні - це суспільство знань. Нові технічні можливості комунікації здатні забезпечити на глобальному рівні вільний доступ до скарбниці знань, накопичених людством. Але становлення світового суспільства знань супроводжується зростанням численності неписьменних навіть у розвинутих країнах світу. Сьогодні подолання неписьменності є глобальною проблемою сучасності.

Соціальне розшарування на глобальному рівні обумовлює також якісний і кількісний розподіл інформації. Отже, бідним у сітьовому суспільстві постачається здебільшого інформаційне сміття, в той час, як активні глобальні гравці широко застосовують знання як інструмент і стимул економічного і суспільного розвитку.

Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок, що реформування у добу глобалізації потребує не тільки вища освіта та її основні інститути, а й національні системи освіти. Попри все більш гучні заклики до уніфікації систем освіти, експерти (серед них такий відомий соціолог, як Р.Дарендорф) схиляються до визнання необхідності урахувувати в освітніх трансформаціях національну специфіку, виважено ставитися до національних систем освіти.

Таким чином, треба зазначити, що як в позитивній оцінці глобалізаційних процесів так в негативній реакції на глобалізацію (антиглобалістський рух), антропологічні фактори відіграють абсолютно явну і велику роль. Сьогодні неможливо однозначно оцінити процес глобалізації як свідчення позитивного або негативного розвитку.

Питання для самоконтролю:

1. Яку роль відіграють антропологічні фактори в оцінці глобалізаційних процесів?
2. Якими Ви вбачаєте перспективи людини в глобалізованому світі?
3. Якою постає проблема людини в епоху мас-медіа?
4. Криза культури та її причини у концепції О. Шпенглера.
5. Проаналізуйте вплив глобалізації на генну інженерію.
6. Охарактеризуйте міжнародно-правові проблеми забезпечення охорони здоров'я.
7. Як відбувається глобалізація освіти?